

PÜNKÖSTI ÁRPÁD

Gerinctáji történet

II. RÉSZ

„Aki mindig egészséges volt,
végzettségűen hülye marad.”

(Martin du Gard)

Alvásmunka

– Hogyan tovább? – kérdem dr. EA-t huszonöt kezelés után.

– Próbáljuk meg a fülakupunktúrát az alvászavarokra. – Az aprócska tűk fülembe szúrása közben elmondja, hogy ez voltaképp a detoxikáló kezelés, ami jól hat az alvásra is, sőt tisztítja a szervezetet, s az agyat is. Szellemi foglalkozásúakra évente ráférne egy ilyen kúra. Amikor odaér, hogy az alkoholistákat és drogosokat is ekképp kezelik, szomorúan kérdem: akkor most már az évi egy üveg sörömet sem ihatom meg? – Ne nevetessen, mert mellé szúrok.

Azért ültetett hát be a kezelésre a kínai orvosok szobácskájába, mert nem akarta, hogy kinn az előtérben szenvedélybetegnek nézzenek. Közben rá várva a folyosón tébláboltam, egy tú-fülbevalós férfi meg is kérdezte, hogy új beteg vagyok-e. Azt feleltem, hogy már a huszonötödik kezelésnél tartok, hatodik hete járok ide. Együtt érző pillantását akkor még nem tudtam mire vélni.

Miközben EA a fültűimet kotorásztta elő egy orvosi szekrény aljából, megkérdeztem, mit fog szólni Liu prof., hogy az alvászavarommal elpártoltam tőle. Megnyugtató, hogy rá nem féltékeny. Amikor Liu ott talál az orvosi szobában, a saját székében, mégis elég egyértelműen néz rám. Kétszer-háromszor kimegy, bejön és amikor kettesben vagyunk, megismétli:

– Harminc éve csinálni akupunktúra.

– Mikor születettél? Hányban? – kérdem így tegezve, hisz egy ideje szervusszal és kézfogással üdvözöl: a te-tu forma egyszerűbb neki.

– Eszergilenszászödven – feleli.

– Tizenhat éves korod óta csinálod az akupunktúrát!? – hitetlenkedek, hogy palástoljam, a kínai arcok és testek évgyűűire mennyire érzéketlen az európai szem, hogy hatvanévesnek gondoltam.

– Tyakorlat – feleli ő.

– Hány évig tanultad?

– Tíz év – feleli és megismétli: – Harminc éve gezeni tanuló.

A vereségbe belenyugodni képtelen Réka is kidolgoz makacsul görcsölő lábamra egy biztató gyakorlatot, EA pedig megmutatja a térdhajlat külső oldalán és a vádlimon azt az akupresszúrás pontot, amelyik nyomkodása görcsoldó hatású. A csuklóredők alatt háromujjnyival található nyugtató pontot tévzés közben is masszírozhatom, lefekvés után pedig a köldököm alatt négyujjnyival található alató-pontot. Már tütulajdonos is vagyok: aprócska fülbevalóimat az elkeveredés ellen magamnál tarthatom.

A fülem szurkálása után az első este nagy ásítózást csapok, sőt el is alszom altató nélkül, de három és fél óra múltán felébredek. Beveszek egy fél nyugtatót, olvasok, majd hozzáerőszakolok még egy órát a korábbi alváshoz. A következő napokon pedig már kínaiul alszom: kicsit szaggatottan és csak öt órát, de nyugtató és altató nélkül.

Harmadnap reggel megjelennek az ujjamon a kicsit kellemetlen vörös pontocskák, amelyek elmaradását a testakupunktúra kedvező hatásával magyaráztam. Figyelgetve magam, eszembe jut, én is olyan képzelt beteg vagyok, akinek megvannak ehhez a kellő bajai is.

Ötödik napja alszom altató nélkül! Tegnap kimaradtam teniszt nézni. Este tizenegykor annyi feszültség volt bennem, hogy nyugtatót akartam bevenni. Inkább olvastam még egy sort, aztán éjfélről reggel hatig aludtam. Ekkor jöttem rá, hogy az alvásba is munkát kell fektetni. Megéri: visszajönnek a szorongásmentes álmok, ismét repülök. Olyan gyönyörű, hogy fáradtra alszom magam.

- Miért nem beszélnek az akupunktúra időben korlátozott hatásáról? - kérdem EA-t, s elmondom Kapácska esetét, hogy felesleges volt magas vérnyomása kezelésére ide jönnie.

- Csapdába kerülünk, ha ekképp próbáljuk az akupunktúrát a nyugati gyógymódhoz hasonlítani. A természetes gyógymódok, így az akupunktúra is kiegészíti a nyugati orvoslást, nem pedig helyettesíti. Ott kell alkalmazni, ahol az európai orvoslás kevésbé hatékony. A magas vérnyomásra igen sokféle gyógyszer van, ezekkel jól beállítható a normális szint. Amikor valaki idejön, nem mondhatjuk, hogy ne szedje a gyógyszert. Az akupunktúra egy másik szabályozó körbe nyúl bele. Felelőtlenség lenne a beteget és kétféle orvosi szemlélet ütközői közé lökni - ezért nem vállaljuk a cukorbetegség gyógyítását sem. Akinek gyógyszeresen jól be van állítva a vérnyomása, annak valóban nincs értelme akupunktúrára jönnie. Akiknek itt derül ki a baja, azoknál jobb eredményt érünk el, és azoknál is, akiknek gyógyszerekkel már nem tudják tovább csökkenteni a vérnyomását. Az egyik betegünk 188/105 gyógyszeres értékkel jött ide, s az akupunktúra hatására 140/90-re csökkent a vérnyomása, de közben szedte a gyógyszert. Neki megérte a kezelés. Kétezer éve nem mértek vérnyomást, a hagyományos kínai orvoslás nem is ismeri ezt a betegséget. A magas vérnyomást ötféleképp diagnosztizálják és gyógyítják. A nyugati orvos a vérnyomást méri, mert azt tudja mérni, de lehet, hogy rejtve marad előtte néhány fontosabb tünet. A kínai orvoslás az embert kezeli, nem a betegséget, ez alapvető különbség.

Reggel egy idegen ébred az ágyamban. Már az is szokatlan, hogy ébred, s nem felriad. Hogy nem nyomott és émelygő, hanem kicsit álmos, amilyen ébredéskor szokott lenni az ember. Igazából azért ismeretlen teljesen ez az illető, mert nem fáj a dereka. Nincs tele izomgörcsökkel, ide-oda sugárzó fájdalommal. Vagyis ha mégis én vagyok ez az idegen, akkor bizonyára nem vagyok ébren.

Lehet, hogy meg fogok gyógyulni? Egyszer talán még futni is fogok? El sem tudom képzelni, milyen a fájdalom nélküli élet, hogy mi mindent csinálnék (csináltam volna) e béklyó nélkül. Nem tudom, hogy szüntelen derékfájás miatt mi elől tértem ki.

A torna előtt Réka buzdít: le kellene szokni a csípőszorító-övről. E nélkül otthon is - igaz, íróasztali munka közben - csupasz csigának érzem magam. A hideg kocsiban még rosszabb nélküle, mert a másfél tenyérszerű öv melegít is. Szó sincs tehát villámszerű gyógyulásról. Ha gyorsítottan játszom is le visszafele egy gerincserv születését, hónapokat kell dolgoznom a diszkemen.

Gyuri is megkívánja az akupunktúrát, de jól beállított magas vérnyomását reparálatná, aminek nem lenne értelme. Meg Jutka sem engedi: hátha elrontanak rajta valamit. Pedig mellékhatás nincs – ha én élvezem is őket. Titkos terhesség esetén ugyan előfordulhat vetélés, de ennek is elenyésző a veszélye. Az persze előfordulhat, hogy valaki elájul a bele szúrt tű látványától.

Kezelés közben Liu leüldögél mellém, ami jó is, nem is. Kínai barátját hosszabban kezeli a normális fél óránál, protekciósan 40-45 percig hagyja bennem is a tűket, talán nem csupán az elfecsegett idő fejében. Bájosan fog a beszélgetésekhez. Hátra tett kézzel sétálgat, téblábol a kezelőszobák és az orvosi közötti folyosón, aztán egyszer csak oda lép és általában azzal kezdi: ismerem-e Horn Gyulát, Tálás Barnát vagy azt a magas, szőke tolmácsot – mintha egy ekkora országban nem lenne kunszt mindenkit ismerni. A baj csak az, hogy Liu annyira elnyeli a magánhangzókat, hogy alig értem, mit mond. Mivel ő jobban érti a szavaimat, inkább én kérdezgetem. Tíz év orvosi tanulmányból négy év volt az egyetemi képzés, három év a mesterfokozat, s újabb három év a professzori cím. Akadémiai intézetben dolgozik, négy ágya van, két főorvos és tíz nővér van a keze alatt. A felesége szintén orvos – a betegek érdeklődnek is utána, hogy mikor jön vissza, mert most otthon van.

Kolléganőm, Emőke panaszkodik, hogy eszékes – nem iszákos: eszékes –, szenvedélyesen kutatja, mi finomat lehet még enni. Ajánlom neki, próbálja meg az akupunktúrát. Már két kezelés elveszi az étvágyát, eszébe sem jut, hogy csokoládé vagy mogyoró után kajtasson: – De még nem fogyok! – Nyolc kezelés után abbahagyja a fogyaszto-kúrát. Bár a harmadik kezelésig látványosan csökkent az étvágya, utána nem javult annyira, hogy csak 1200 kalóriát fogyasszon, hogy valóban fogyni is kezdjen. Beszél a professzorával, de még a tolmács sem tudta, mi az a kalória, s a prof azt mondta: csak akkor kell enni, ha éhes. Erre Emőke úgy gondolta, hogy abbahagyja, mert belefáradt, mert a fizetség is sok, mert összezavarták a vérnyomását...

Kalória? A keleti és a nyugati gondolkodási rendszer alapjaiban eltérő. A kínai orvoslás nem vesződik az okkal és a hatással, inkább a kapcsolatokkal foglalkozik. Minden dolog alapvetően két egymással ellentétes mégis egymást kiegészítő részből áll, két arculata van: yin és yang. A nap felosztható nappalra és éjszakára, a tér földre és mennyre, a fajok nőstényekre és hímekekre, a hőmérséklet hidegre és melegre, a súly könnyűre és nehézre... Bármely yin és yang tovább osztható yinre és yangra. A hideg jéghidegre és mérsékelt hidegre – a végtelenségig. A yin és yang megkülönböztethető, de egymástól nem szakíthatók el, csak egymással határozhatók meg. A kínaiak a szervezetben egyszerre felbukkanó jelenségek közötti összefüggéseket igyekeznek felfogni és megérteni. Nincsenek fejlett elméleteik a betegségek eredetéről. A betegségben hat ártalmas hatás játszhat szerepet: a szél, a hideg, a tűz, vagy forróság, nedvesség, szárazság és nyári forróság. Közelebb lépve az európai oksági elméletéhez: a betegséget a környezet, az érzelmi tényezők és az életmód közül valamelyik idézi elő. Kapsuk azt írja: a kínai orvoslás tudomány előtti hagyomány. De tudományra emlékeztet, például a jelenségek gondos megfigyelésén alapul, racionális következetesség vezérli. Az orvos a diszharmoniót próbálja megtalálni, hogy a szervezetnek visszaadja az egyensúlyát és összhangját. Az akadémikus orvoslás a bonctanon át fejlődött, a halott ember szerveinek elváltozásából következtetett a betegségre, a kínai élő emberen gyűjtötte a tapasztalatokat.

Kalória? A nyugati orvosok meghatározott okot keresnek egy jól körülírható betegséghez. A kínai orvos figyelmét az egyénre irányítja. A kínai orvoslás olyan szerveket is

számon tart, melyek nyugaton ismeretlenek – például a Hármas Melegítő –, ugyanakkor nem ismer olyan szerveket és mirigyeket, mint a hasnyálmirigy és a mellékvesék. A kínai gyógyászatban nem külön egység az idegrendszer, nem ismer például bizonyos tüdőgyulladás fajtát vagy a pajzsmirigyet, mégis hatásosan gyógyítja őket. Sok kínai gyógynövény radikálisan csökkenti a vér koleszterin szintjét, ám a koleszterint nem ismerik. A kínai orvoslás nem-nyugati elmélet szerint folyik.

Dr. Paul D. Zmiewsky szerint a nyugati orvostudomány lassan elvész a részletekben. A test, a szellem és a lélek egységének a gondolata – hogy a betegséghez beteg is tartozik – a nyugati tudomány egyik vakfoltja. A kínai orvosi kezelés esetenként hatásosabb, mint a nyugati és alapjában véve kíméletesebb és biztonságosabb. A kínai gyógymódok alkalmasabbak a nyugatiaknál az összetett, pszichoszomatikus betegségek gyógyítására. Persze a kínai gyógyászatnak is megvannak a vakfoltjai. A legnagyobb erőssége a legnagyobb gyengeségévé válhat azért, hogy a részt képtelen elválasztani az egésztől. Egy daganatot vagy egy vesekövet fel kell ismerni, el kell távolítani. A kínai orvoslás erre nemigen alkalmas. A hagyományos kínai gyógyászat semmi olyasmit nem tud befogadni, ami kihívást jelentene axiómái számára. De ez fordítva sincs másképp. Ami témánk szempontjából talán a legfontosabb: az akupunktúra kiemelhető a hagyományos kínai orvosi szemléletből és csaknem ugyanolyan hatásos marad, ha az akadémikus gyógyítás keretei között használják.

Február elején, a harmincadik kezelés tájékán (ebből huszonvalahány szólhatott a gerincemnek) abbahagyom az akupunktúrát. Talán korán, de zavart az ötletszerű gyógyítás, hogy a kínai orvosokkal alig lehet konzultálni. Mivel én igyekeztem kapizsgálni a kínai szemléletet, bánt a közömbösségük. Inkább dohányoznának!

A derekam jól van, de a vádligörcs már a járóképességemet veszélyezteti. Nem teniszezni, hanem sántikálás nélkül járni is alig tudok. Kiderül, mégis a gerincemtől kapja az izomgörcsökhöz a fals jelzést a vádli: ki lehet provokálni. A görcsöket úszás közben is ki tudom váltani: ha a vízben hanyatt fekvé homorítok, nyomódik a sérv, megfogja a görcs a talpam. A nagy lerobbanás, a vádligörcs tenisz közben, szervénél jön elő. Ha elemezzük ezt a mozdulatsort, természetes, hogy a talán már morzsalékos porckorong tiltakozik ellene.

Judit ellenzi a műtétet, mert annyi kopás, annyi törmelék, heg van a derekamban, hogy látványos javulást nem várhatok. Pedig futásról álmodozom, meg arról, ha leesik a hó, eltakarítom. Judit mindent megtesz a gyógyulásomért, ezért is bántja, hogy tizenöt esztendő alatt egyszer sem feküdtem be az osztályára, ahol végre nyugodtan gyógyíthatott volna, a teniszpartik közti futókarbantartás helyett. De gyűlölöm a fehér rabságot és visszaéltem vele, hogy így is talpon tartott. Visszaéltem az odaadásával, végül meg is csaltam, amivel általában a leghűségesebbeket szokás büntetni.

Kerítöm az eszékes Judit, akit szteroidos kezeléssel kigyógyított gerincsérvéből az egyetlen hazai gerincgyógyászati osztály vezetője, Horn Gyula autóbaleset utáni megkoronázója, VPP professzor. Annak eldöntése, hogy Emőke vérnyomását vajon a szteroidlöket borította-e fel, vagy az akupunktúra, szakemberekre tartozik, arról viszont tőle hallottam először, hogy Magyarországon gerincosztály létezik. Elmentem hát tanácsot kérni a gerincgyógyászati miniszterhez. Már az is meglepő, hogy a professzor a bejelentkezésem utáni negyedik napon fogad, amit azzal tetéz, hogy elnézést kér, amiért egy operáció miatt megvárakoztatott. A kérdés: műtét vagy sem. Rápillant leletemre, nem botránkozik meg, hogy a teniszért, pontosabban a mozgásképtelenség ellen hajlandó vagyok kés alá menni. Ő maga – akárcsak Judit és B. Misi –, józanul konzerva-

tív: nem vágni, ha bírja a beteg a nyomorgatott idegpálya és a (porckorong) deformáció harcát, mivel a szervezet, ha tudja, előbb-utóbb vágás nélkül is megvédi egyensúlyát, az őt vezérlő ideget: a meszesedés összeköti a két csigolyát.

VPP elmondta, hogy náluk folyik egy diagnosztikai-terápiás eljárás, aminek keretében felméri a mozgásszervi állapotot, az ágyéki gerinc mozgásterjedelmét, az izomrendszer mozgósítható tartalékait. Ezt egy standard isiász infúzióval (egyénre szabott szteroidlökettel) támogatják, ami esetleg teljesen megszünteti a panaszokat, amellet pedig az izomrendszer és a mozgását vezérlő idegek állapotáról is felvilágosítást kapunk. Mindezt még kiegészíti egy pszichológiai vizsgálat, hogy a beteg inkább a fájdalmat és a betegséggel járó hátrányokat viseli-e tovább, vagy a radikális műtéti beavatkozást kéri.

Megnyugtatóak a professzor szavai és megnyerő az ajánlata, hogy március 24-én négy-öt délelőttre vonuljak be hozzájuk erre a kurzusra. Elfogadom az ajánlatát, még ha meg is bántom gerincnyámat, Juditot. VPP felajánlja azt is, hogy megműt, ha szükséges, de közlöm vele, hogy ez ügyben elköteleztem már magam B. Mihályhoz, hogy elkerüljem K. professzort, aki csavarokat és acéllemezt akart belém rakni. Ezt nem kellett volna mondanom, mert VPP a vasaló K. tanítványa, s elfogadja volt professzora műtéti tervét.

A szteroidos infúzió Judit elképzeléseiben is szerepelt, de igazán sosem próbált rábeszélni. Vajon azért, mert ez a hormonhatású szer nem teljesen veszélytelen? A szteroid ebben az esetben úgy teszi esetleg fájdalommentessé a beteget, hogy megszüntetve a gyulladást a lelohadt szövetek elférnek egymás mellett, nem irritálják, nem nyomják egymást. Érdeklődésemre a gyógyszeres beavatkozásokat általában ellenző dr. EA. azt mondja:

- Egy ilyen szteroidos kezelés a saját termelés ezerszeresét juttatja a szervezetbe, ami visszaszorítja a hipofízis mellékvese hormontermelését. A mellékhatása csontritkulás, magas vérnyomás, ödéma, allergiás panasz lehet. Összesen valami tizenhárom-féle immunrendszer károsító veszélyről olvastam legutóbb. A szteroid olyan finom szabályozásba nyúl bele, amihez csak végszükségben szabad nyúlni. Egy tizenöt éve tartó gerincproblémánál a szteroidot a gyógyítás végére tenném.

- Ez mind igaz - hagyja helyben Judit -, de az a tizenötezer beteg, akit én pálya futásom évtizedei alatt szteroiddal kezeltem, megúszták a mellékhatásokat. Maga is kapott a gyulladáscsökkentő-, görcsoldó-injekciókban szteroidot... - Ez annyira meglep, hogy elfelejtem megkérdezni Juditot, aki maga is olyan súlyos gerincbeteg, hogy napi kérdés, vajon a munkája végeztével eljut-e a kocsijáig, szóval, hogy ő adatott-e már magának szteroid infúziót?

Bő félév múlva, amikor ugrándozni kezdett a vérnyomásom, Judit rögtön abba hagyta a vállam szteroidos injekciózást. Hét hónappal korábban persze nem tudtuk, hogy ez fog történni, meg a gyors és lassú hatású szteroid is más. De célszerű-e minimális veszélyt is vállalni azért, hogy néhány hónappal elodázzam a műtétet? S ha megúsznám?? Öt nap kiesés a munkából, egy hónap a teniszből - ez került a mérleg műtéti serpenyőjében, és esetleges csontritkulás meg egyéb nyavalyák a másikba. Ám a kés, mégiscsak kés: mielőtt belém vágna, minden lehetőséget kimeríték. Ha eddig nem ártott a szteroid, miért épp most tenne rosszat?

De a sors másképp hozta. Március közepén indultam volna felfelé a lépcsőn, s a falnak kellett támaszkodnom, mert a lábam kis híján összecsuklott. Mintha kiment volna belőle az élet, aztán gyorsan vissza is tért. Amikor megismétlődik kétszer-háromszor,

Misi nem vigasztal: feltehetően az történt, hogy a nyomorgatott ideggyök takarékra tette a véráramlást, majd kinyitotta a csapot. Misi a telefonba azt is mondja, hogy ebben az állapotban nem tanácsos külföldre utazni. Akkor inkább műtét! (Bő fél évvel a műtét után a lábam változatlanul bizonytalankodik az első két-három lépcsőn. Két eset lehetséges: az ideg emlékszik sanyarú helyzetére, s még mindig hibásan kezeli a vércsapot, vagy a lábam elgyengülését nem az irritált idegpálya okozza, hanem a kopások vagy a forgók. Majd a boncolásnál kiderül.)

– Erdemes még szteroidoztatni magam? – kérdem még Misit.

– A csontban és a porckorongban nincsenek erek – hangzik a félreérthetetlen felelet.

Március 18-án faxot küldök VPP professzornak: Sajnos március 24-én nem tudok megjelenni az előjegyzett diagnosztikai-terápiás kurzuson. Állapotom súlyosbodott, az MR felvétel időpontjától függően meglesz a műtétem.

Haragszik Liu, hogy miért kell megoperáltatni magamat. Feltehetően haragszik Misi is, hogy miért keverem a gyanús kínai orvos társaságába. Judit szkeptikusan hallgat, ő már elmondta ellenérveit. Réka szépséges szemei is villámlanak, amikor bejelentem, hogy műtenek. Mintha ellene csinálnám.

Húsvéti locsolás

Március 25-én azzal fogadnak a nővérek a B. Mihály vezette idegsebészeti klinikán, hogy Tóth úr vár... Tóth úr? Hát az író, a nagyhírű könyvtár nyugdíjas igazgatója. A prof jóvoltából szobatársak lettünk. A Misi barátságába beszerző Dezső is üzent: menjünk el az író-olvasó találkozójára. De nem üdülő ez: mindketten be vagyunk állítva az éjjel-nappal járó, sokmillió diagnosztizáló gép (MRI) előtti sorba. A klinika folyosóján lékelt fejű fiatalember üdvözl; itt az átvágott torkú beteg szelíd látvány.

Az egyedül élő B. Misi este kilenckor még beül a kétágyas kórtermünkbe, s egyszer csak pizsamára kapott bőrkabátban megjelenik a lékelt fejű is.

– Fekete úr, ön nincs a helyén? – kérdi tőle a professzor.

– Csak el akarok búcsúzni – feleli ő, és nyújtja a kezét.

– Ez még meggyógyulhat? – nézünk utána.

– Sajnos, nem.

A gerincfelvétel eldöntötte, hogy műteni kell. De egy agydaganatos betegnek gyorsan romlik a látása, nehéz műtét lesz, én várhatok egy napot. Talán többet is, hisz tegnap még teniszeztam. Csak hát egy műtetre majdnem úgy vár az ember, mint valami ítéletre. A készülődés alatt a tudóm is megröngtenezik. Az ifjú doktor G. – aki asszisztens lesz a műtétemnél – megvizsgálja a mozgáskoordinációm, a reflexeim, és ellenében az MRI-vel semmiféle indokát nem találja a műtétnek. Ilyen kifogástalan állapotba hozott az akupunktúra és a torna. Esti viziten mégis bejelenti az adjunktus:

– Holnap reggel nyolc órakor megoperálja önt a professzor úr.

Éjfél után nem szabad enni, inni, dohányozni. És aludni? Biztos, ami biztos, kérek egy altatót. Kora reggel megkapom a bátorság-koktét. Eszter kérésére elkészítettem a végrendeletem, ám elképzelni sem tudom, hogy ezen a műtőpadon maradok.

Amikor visszavisznek a kórterembe, azon siránkozom, hogy elloptak négy órát az életemből, hogy nem tudom, mi történt, hogy szegény Misinek mennyi gondot okoztam. Kinn elered az eső, a szomszédomnál bugyborékol az oxigén, nálam csöpög az infúzió, Eszter ül az ágyamnál és vigyázza az álmomat.

A hajnali fürdetés ébreszt fel igazán: fájdalmasan szép hosszú újjak lötytyentik rám a habos, szagos vizet. Miért fájdalmasak? A korkülönbség miatt. S állapotomhoz is ez illik leginkább.

- Nővérke! Nővérke! - kiabálja a szomszéd szoba idős férfi betege szünet nélkül minden reggel egy-két órán át. Nem igaz, hogy nem hallják, de ki tudja, miért, nem segítenek neki, és ki tudja, miért, ő nem a nővérhívó-gombot nyomja, hanem fáradhatatlanul szólongatja őket. Jó ízlésű ember. Ugyanis ebben a modern klinikai épülettömbben van titokzatosan mozgó térplasztika, szökőkút, nyolc lift, s egy magyar nővérhívó-rendszer. Ha valaki megnyomja gombját, minden szobában villog lámpa és szól a csengő. Egynek fáj a sebe vagy a lelke, és ötven asszisztál hozzá. Lékelte fejű látogatónk zseni e hívó alkotóihoz képest. Nekik is köszönhető, hogy hamar utolér a kórházitisz első tünete: bármikor képes vagyok aludni, néha még éjszaka is. Pedig Klára doktornő, az odaadó altatóorvos kioktat, mi a biztos altató dózis. Ő a műtét után három nappal is feljön megnézni, hogy vagyok, és biztat, menjek szabad levegőre.

Az első utam a kórházkertben található teniszpályákhoz visz. A bejárat előtt három totyogunk. Rajtam kívül S., a teniszfehérbe öltözött nyugdíjas professzor és az unokája. S. nem ismer meg, én pedig már nem fogom elfelejteni találkozásunkat. Vagy három évtizede került ebbe a városba, annak a klinikának az élére, amit tizenöt évig egy idős docens vezetett. Az új prof azzal vádolta meg elődjét, az idős kora ellenére is útjában álló, jámbor docenst, hogy karácsonyra korbácsot küldött neki és féccessel kente be a névtábláját. Elmentem a profhoz bizonyítékért, s mintha angolnát akartam volna kifogni a fürdőkádból. Vádjait az egyetemi fegyelmi bizottság is napirendre tűzte. Az inkvizíciót az agysebész professzor - Misi elődje - vezette (aulabeli emléktáblája előtt botorkáltam most ki ide, ahol S. professzor látványa mindezt másodszer is eszembe juttatta). A tekintélyes orvosokból álló fegyelmi bizottság előtt a vádlott térdre esett, sírt. A professzorok nem az idős docensnek hittek. A rossz emlékeket ébresztő vészbíráskodásról az idős és legalább önkritikus agysebész azt mondta: ennél rosszabb csak az lesz, fiatal barátom, ha megírja...

A srácok rosszul teniszeztek, otthagytam őket, mielőtt S. ütőt fogott volna a kezébe.

A negyedik nap, március 31., húsvét másnapja, vagy húsz éve nem locsoltam meg senkit. Eszter nyolcszáz méternyire lakik a klinikától, elsétálok hozzá, meglepem. Arról elfeledkeztem, hogy elegáns, bőrcipőmbé jöttem a műtétre, amiben igen rázósak a lépések a betonon. Megkönnyebbülés, hogy visszafele már kocsival jövünk.

A húsvét természetesen nem befolyásolja az én profomat abban, hogy bejöjjön a klinikára. Beülök hozzá egy búcsúbeszélgetésre. Cikkei, előadásai levonataival ajándékoz meg. Közöttük a legérdekesebb a külföldi professzorokkal írt angol nyelvű tanulmány a Moyamójáról, ami, ha jól értettem, egy különös érrendszeri deformáció. Összegyűjtötték a norvégiai Moyamoja eseteket, s kiderült szinte az összes betegről, hogy szegről-végre finn. Ez a betegség a magyarok körében is hasonló arányban fordul elő, továbbá a japánok között. Ahogy Misi mondja:

- Amikor Belső-Ázsiában voltunk, lehetett valami kapcsolatunk azokkal a kínaiakkal, akik tudtak úszni, és akikből később japánok lettek.

Különös megerősítése ez a nyelvemlékekből visszafejtett múltnak. Vajon a japánok azért tudták könnyen bevezetni a Kodály-módszert, mert valami közös kód létezik bennünk? S igaza lenne azoknak a kínaiaknak, akik újabban a zene alapján bizonyítottak látják a rokonságunkat?

No, de én a saját történetemért jöttem. Mindenekelőtt azt szeretném megtudni Mitsitől, hogy miért lett a műtétem háromszor olyan hosszú, mint az átlag? De a professzor azért professzor, hogy a közügyet a magánügy elé helyezze:

- Az írásodban meg kell említeni, hogy ugrásszerűen szaporodik a degeneratív (elfajulásos) gerincbetegségek száma, annak ellenére, hogy a fizikai terhelés csökken. Amikor még nagyobb volt az erő kifejtés szerepe a munkában, az emberek megtanultak ökonomikusan dolgozni, megtanulták, hogyan kell valamit felemelni, hiszen nap mint nap ezt csinálták. A mai ember úgy viselkedik, mint egy outsider sportoló. Látja, hogyan dobják el a gerelyt, odamegy, leveti a zakóját és bemelegítés nélkül, sőt, a mozgássor megtanulása nélkül azonnal csinálja, aminek sérülés a következménye. A fizikai terhelés csökkenése bizonyos szempontból hátrányos is. A mozgásszegény életforma azzal jár, hogy egy magasabb lépcsőről sem tudunk rendesen lelépni. A magyar utak rosszak, a magyar autók dettó, az ütődések megsokszorozódtak. Már pedig a porckorongok létét, miután nincs vérellátásuk, gyakorlatilag a mikrotrauma határozza meg.

- Annyit papoljuk, legyünk elővigyázatosak, hogy emiatt sem hallgatnak ránk. Az óvatkodásból különben is mindig baj lesz. Az igazi az lenne, ha rendszeres mozgással felkészítenénk az izomzatot, a vázrendszert arra, hogy hosszútávon is tisztességesen helytálljon. A gerincoszlop átlagos súlyra méretezett, ha erre kétszer annyit akasztanak, előbb-utóbb tönkre megy. Az automat akkor is elviszem a szervizbe bizonyos kilométer lefutása után, ha nincs semmi baj. A saját futóművünkkel, „alvázunkkal” úgy bánunk, mint a legrosszabb autós, akinek akkor jut eszébe, hogy mit kellett volna csinálni, amikor az kocsit cserben hagyja. Az emberek többsége nem jár ellenőrző vizsgálatokra, hanem megvárja, amíg valami komoly tünet jelentkezik, s akkor csodára számít, mert vele nem eshet meg, hogy komoly baja van.

- Az, hogy tizenöt évet kihúztam a diszkopátiámmal, azt jelenti, hogy jól gazdálkodtam vele, vagy, hogy mégsem igazán jól?

- Bizonyos kor után ilyen betegségek mindenkinél előfordulnak. Ha ehhez gyenge izomzatból származó instabilitás társul, akkor hamarabb jelentkeznek a tünetek. Az úszás, a teniszezés abban, hogy nagyobb legyen a teherbíró képesség, hogy később következzen be egy ilyen ártalom. Oknyomozás folytán talán kideríthető, hogy amikor bekövetkezett, fáradt voltál, nem figyeltél, valami kibillentett a harmóniából. Erős fáradtságnál, egy rossz lépésnél is bekövetkezhet a baj.

- Miután volt időd alaposan szétnézni bennem, azt találtad, amit vártál? Elkerülhetetlen volt a műtét? Megelőzve a választ, négy nap alatt én annyit érzek, hogy megszűnt a rövidzárlatom. Eddig ha köhögtem, cikázott bennem a villám a lábujjamtól a fejem búbjáig. Most is köhögök, ami rossz a sebnek, de nem csengenek-bongnak az idegeim.

- Ha több alkalommal is azt mondtam, hogy nem várható mástól javulás, mint a műtétől, galád dolog is lenne, ha a műtét után négy nappal azt mondanám, hogy felesleges volt.

- Ezek szerint a CT és az MR katonai térképe megbízható? - kérdezek rá a computer tomográf (CT) és a mágneses rezonanciás (MR) felvételek használhatóságára.

- Ezekre a kicsiny elváltozásokra nincsen ráírva, hogy melyik milyen mértékben felelős az aktuális tünetekért. Sokszor a nem látható elváltozás is komolyabb jelentőséggel bír, mint egy nagyobb. Ami a műtétet jelentősen megnyújtotta az a keresgélés... Amikor az ember korongsérvet operál, nagyon kell vigyáznia arra, hogy ne maradjon benn egy olyan porckorong-darabka, ami később újabb tüneteket okoz. Gondold el,

hogy egy nyílást készítünk pont ott, ahol az ideg kilép, tehát ha abból az üregből később valami előkerül, az egyenesen a nyílás előtti idegnek csapódik. A gyakorlat alapján az ember már tudja, ha kiüríti a porckorongot, hogy annak mennyinek kell lennie. Ha úgy érzed, hogy kevés, akkor nyilvánvalóan elkezdted keresni, hogy hová sodródhatott el, ami egy ilyen területen meglehetősen komplikált, mert nem lehet úgy keresni, mint egy fiókban, hogy kihúzom, és mindent kidobálok.

- Találtál is valamit?

- A felső, kiszakadt rész odahegesedett.

- Magyarázd ez el!

- A korongkiszakadását komoly vérzés kíséri, s az hegesedést okoz. Ez egy hét alatt lezajlik, mint egy sebgyógyulás, és ott rögzül. Ha rossz helyen rögzül, akkor állandó fájdalmat okoz. Ha a különféle gerincmozgásoknál el tud helyezkedni, akkor enyhébb a tünet. Ha a cipődbe került kavics elhelyezkedik, könnyebben tudsz menni – ami nem azt jelenti, hogy az a kavics nincs ott –, de egy rossz mozdulatnál jelentkezhet a tünet. Az igazi kockázat az ilyen esetekben mindig az, hogy az állapot rosszabbodásánál bizonyos területeken nem lehet megmondani, hogy nem fenyeget-e olyan maradandó idegrendszeri ártalom, ami azonnali műtéttel sem fordítható vissza. – Felnézek: ezt eddig nem mondta nekem senki! Misi folytatja: – Minden műtéti beavatkozás megelőző jellegű, egy betegség természetes előre haladásából adódó súlyos következményt igyekszik elhárítani. A műtét szövetszétválasztással, hegesedéssel jár, mérlegelni kell tehát, hogy melyik a kisebb kockázat, mit érdemes vállalni. Ez lehet a konzervatív kezelés – gyógytorna, fizioterápia, súlyfürdő stb. –, ezzel is lehet hosszú tünet- és panaszmentes időt elérni. De egy idő után a szervezet azt mondja: már nem elég a generálozás, cserélni kell a futóművet, mert balesetveszély nélkül nem terhelhető tovább.

- Az, hogy erősen véreztem, egyedi sajátosság?

- Nem, s ez nem is jelentett különösebb gondot. A gerinccsatornán belül nagyon szép vénás hálózat van – majdnem úgy néz ki, mint egy csipkefüggöny – és ha ezt bárhol megsérted nagyon vérzik. Amikor ilyen típusú vérzés jelentkezik, az többnyire azt jelenti, hogy valahol a környékben van valami olyan elváltozás, téraránytalanság miatti pangás, ami ezt az állapotot fenntartja. Az erős vérzés is olyan jel, ami arra figyelmeztet, hogy kell még valamit keresni, ami a kompressziót fenntartja. Ha egy nagyobb terület elfoglaló daganatot vagy akár porckorongsérvet is kiemelünk, a vérzés pillanatokon belül eláll.

- A hegesedéssel mit lehet csinálni?

- Mivel nehezíti a beavatkozást, oldani kell, vagy kerülgetni. Nem lehet sietni. Minden műtét addig tart, amennyit a betegség igényel. Előre nem lehet meghatározni, hogy egy óra lesz, mert ha számomra nem megnyugtató a helyzet, akkor nem fejezem be.

- Ha öt órán át tartott volna a műtét, az sem jelentette volna azt, hogy az életem veszélyben volt?

- Egy porckorongsérv műtét átlagos ideje egy óra. Ha valamit alaposan meg kell nézni, ha több mindent kell mérlegelni, az hosszabb időt kíván. A legjobb felkészülés esetén is adódhatnak a feltárás során olyan apró jelek, amelyek megváltoztatják a beavatkozás előre – esetleg két-három variációban – elkészített menetrendjét.

- Hogy történik az összegombolyítás a műtéti pozícióba? Nem egyszerűbb lenne, ha ülve, előre hajolva altatnának el?

- Az altatásnál az ülőhelyzet megoldható ugyan, csak kockázatosabb. Ugyanis az altatás során átmenetileg kikapcsolódik az érrendszer szabályozása, tehát könnyen bekövetkezhet egy ájulásszerű állapot, a vénás rendszerben negatív nyomás keletkezhet, légembólia jöhet létre stb. A szövődmények miatt még a nyaki gerinci műtéteknél is felhagytunk az ülőhelyzetben végzett beavatkozással. Azokról a dolgokról nincs értelme beszélni, amelyek a külső szemlélő számára – mivel nem szokott hozzá, és mert nem természetes – esetleg elrettentő. Önmagában az, hogy meztelenül forgatják térdkönyök helyzetbe...

- Milyen a helyszín, mert én arra sem emlékszem, hogy ott voltál.

- Ez egy vakműtő, nincs ablaka, ajtaja is alig. Az oldalról – ablakból, lámpából – jövő fény ugyanis leszűkíti a pupillát, s a mikroszkópban rosszabbul látsz, ezért az összes többi fény ki van kapcsolva.

- A többiek botorkálnak?

- Nem, spot(pont)fényekkel meg vannak világítva.

- Mi ez a mikroszkópos technika?

- Beteget és orvost is kímélő mikroszkópos módszer. A mikroműszerekkel kevesebb bajt lehet csinálni, mint egy handsárral. Mivel a mikroszkópba van beépítve a megvilágítás, optimálisan látok mindent, míg ha fölöttem van a műtőlámpa, és behajolok, ahelyett, hogy jobban látnék, eltakarom a fejemmel a világítást. Előnyei miatt ez a követendő módszer. Mi bizonyos koponyaműtéteknél kezdtük el alkalmazni Pécsen, aztán amikor ide kerültem, fokozatosan tettük általánossá a mikroszkóp alkalmazását az idegsebészeti beavatkozásokban.

- Nem kellemetlen oldalról és nem szemben végezni a műtétet?

- Szokás kérdése. Egy jobbkezes embernek jobban kézre áll egy baloldali porckorong-sérv, de ez nem jelenti azt, hogy hanyatt fekvé vagy szerelő aknából kell operálni valakit. Ha egy hátsó koponyagödröt ülőhelyzetben operálok, mindent úgy látok, ahogy van, ha hason fekvé, akkor mögéje kell mennem, és pont fordítva látom. Ez azt jelenti, hogy a bennem lévő anatómiai ismereteket meg kell fordítani, de ez megint gyakorlás kérdése és automatikusan megy.

- Valamiképp elemeled egymástól a két csigolyát, és úgy szeded ki a korongot, vagy csak a kibuggyant részt távolítod el?

- Az úgynevezett lágy rész teljesen el van távolítva.

- Hogy fog ez összecsontosodni?

- Ez már meg is történt.

- Szóval, ha a műtét utáni negyedik napon leesek a lépcsőn, nem halok meg, mert szétcsúszik a csigolyám?

- Nem. A szalagos rendszer mindenütt ép. Csak azon a területen ejtünk egy kicsi nyílást, ahol ebbe az üregbe belenyúlunk. Az nem jó módszer, hogy csak a kiboltosodott részt vesszük ki, hiszen egy következő rossz mozdulatnál a többi ugyanúgy kipréselődik, akár egy kinyitott tubusból a fogkrém.

- Az asszisztens csinálja az első bemetszést, a feltárást vagy te?

- Mindenki másként szokta meg, én ragaszkodom ahhoz, hogy az első metszéstől az utolsó öltésig mindent magam csináljak.

- Mekkora a csapat?

- Az operatőr, az asszisztens, az altatóorvos és -nővér, a műtősnő, a műtősfő és egy kisegítő műtős.

- Amikor te előkerültél, már össze voltam gombolyítva?

- Akkor szólnak, amikor a beteget elaltatták. A beteg elhelyezését, beállítását mindig magam csinálom, hogy ne legyen semmiféle zavaró momentum, ami a műtét közben elterelheti a figyelmet, mert abból csak baj lehet; előre végiggondolom, honnan, mit fogok látni. Az elhelyezés a lélegeztetés beállítása után kezdődik, aztán jön a műtéti terület alapos lemosása, dezinficiálása, elkülönítése, körül rakása steril lepedőkkel, leragasztjuk egy speciális fóliával, hogy más irányú fertőzés se legyen.

- Te csonthoz nyúltál?

- Véstem is. Csak így tudtam hozzáférni bizonyos területekhez, másrészt a későbbi panaszok elkerülésére helyet kellett csinálni a kilépő ideggyöknek.

- Azért kérdezem rá, mert K. professzor felvilágosított, hogy a csonthártya a legérzékenyebb a fertőzésre, hogy a tüdőbe bele lehet köpni, de csontműtét alatt oldalról fújják be a steril levegőt, hogy csökkentsék a fertőzésveszélyt.

- Kétségtelenül érzékeny a csonthártya, de emiatt nem vigyázni a sokkal érzékenyebb idegi struktúrára... Megint arról van szó, hogy mérlegelni kell, mit, miért.

- Milyen orvosi tanáccsal bocsátasz el? - kérdem, a hosszú üléstől már feszegve a széken.

- Még nem találsz a gerincet helyét, ezért egyelőre az úszást sem bírnád. Gondolj arra, hogy egy mikroszkópos méretű izomsérülésnél egy futballcsatárt pompával szoktak eltemetni a tizenhatoson belül. Ez annál súlyosabb sérülés. Mindig csodálom a gerincműtötteket, hogy egyáltalán mozogni tudnak. A gyógyulásnak megvan az üteme, egy-másfél hetet inkább feküdni kell. Te hajlamos vagy túlhajtani a dolgokat, hogy saját magadnak is bebizonyítsd azt, amiben még mindig kétkedsz, hogy vajon érdemes volt-e rászánnod magad a műtetre vagy sem.

- Utólag nem érdemes ezen gyötrődni - mondom magabiztosan.

- Számos egyéb momentumról lehet még szó, amit esetleg magadnak sem vallasz be, de a tudat alatt ott lappang a kétely. Nem feledd a fűzőt a saját érdekedben hordani. Ez segíti a sérült izmok gyógyulását, biztonságot ad, s figyelmeztet is, hogy nem vagy egészséges. Ezen a héten csináld az itt megtanított tornagyakorlatokat, s annyit, amennyi jól esik. Nehogy úgy jár, mint aki beúszik a tengerbe, s ott jön rá, hogy vissza is kell jönni. Egyelőre nem mehatsz el mindenhová. Amit kényelmesen el tudsz végezni, csak arra vállalkozz. Jövő héten már elmehetsz a fürdőbe.

- Változatlanul úgy gondolsz, hogy egy hónap múlva esetleg teniszezhetek?

- Semmi olyat nem tettem, ami ezt elvben kizárná. Egyéni érzékenységtől is függ, hogy a megbontott gerinc hogyan gyógyul.

- És a lányok? - kérdem búcsúzás közben.

- A párok meg szokták találni a megoldást - nyújtja Misi a kezét.

Második forduló

Az Áprilka (Opel Astra) hátsó ülésére fészkeltem be magam, így indulunk a hazavezető 180 kilométeres útnak. Mintha a Holdon bukdácsolnánk, nem aszfalt úton jönénk. Forgolódom, nekitámasztom a lábam az oldalablaknak, felrakom a hátsó ablakba, de nem találok a helyem. Harminc kilométer után megállunk, és a ledöntött első ülésre fekszem. Így is keservesen múlik el ez a három óra. Otthon egy napot fekszem. Délután a torna közben, mintha csináltam volna egy rossz mozdulatot, de este, a tévé előtt ülve nem érzem, hogy elrontottam volna valamit.

Április 2-án, a hatodik nap hajnalán én ébredek először, felteszem Eszternek a kávéját, magamnak a tevizet. Készülök borotválkozni, amikor elgyengülök, s érzem, hogy elájulok. A tisztaság mániá miatt nálunk a fürdőszobaszőnyeg most is mosásban van, a kőre nem akarok lefeküdni... aztán már csak az ajtó előtt, a földön fekve térek magamhoz. Feltápázkodom, hogy elzárjam a gázt, hisz ki tudja, mi lesz velem. A második, rövid ájulás a tűzhely előtt kap el. Térdelek, s az orrom előtt ég a lánggyújtó piros lámpája. Valamikor bekapcsoltam. Elzárom a gázt, s indulok vissza az ágyba. A harmadik ájulásból a nappaliban ébredek, a fejem a harminc centi magas padka szélén, a kezemen nyugszik, a szemüvegemet két méterrel odébb találok meg. A kobakomon semmi nyoma az ütésnek. Rejtélyes.

Misi Budapesten tanácskozik, ifjú asszisztensének, doktor G.-nek mondom hát el, hogy ájulásaim után tisztességesen fáj a derekam. Azt mondja, hogy csontgyulladásom lehet. Ha ott lennék, gipszágyba raknának, mert az egyetlen gyógymód a szigorú ágynyugalom. Esztertől gyorsan kapok is az ágyam mellé egy neszkafés, éjszakára pedig egy befőttes üveget.

Gerincbűn, gerincbűnhődés? A Voltaren nem használ, de az Algopyrin és Panadol is hamar megadja magát a túlerőnek. Mintha egy kis lánctalpas harckocsi hajtott volna át a medencémen. A hat órára szóló altató három óra alatt meghal bennem. Az átaludt fájdalom három óra alatt akarja pótolni a mulasztást. Amikor sikerül tömöríteni a kint, egész napon át kitart. Fájdalomfájlokban vagyok tárolva a dolgozószoba heverőjén, bal- és jobboldali fájdalomcsíkokban. Mindegyik más és mind ugyanaz. A számítógépem árván figyelni új foglalkozásomat, pedig a fájdalom nem egy változatos mesterség.

- Réges-régen - nyit rám Eszter a régi játékunkkal. Szóval, hogy réges-régen nem látott - van annak már egy órája is -, s mi történt velem azóta.

- Bejött egy zöldnadrágos csaj, ceruzabelet vagy mi a fenét keresett - mondom neki.

- Ilyen nadrágja volt? - kapja magát bohócállásba.

- Pont ilyen. Es képzeld, feldúlta az íróasztalomat, s közben gyalázott, hogy ekkora koszban, rendetlenségben hogyan lehet élni.

- Gyalázott? - kérdi Eszter nevetve. - Hol az a rendetlenség?

- Mindenütt az íróasztalomon, mindegyik fiókban, megnézheted, mit csinált!

Attól, hogy jó kedvem van, Eszter vérszemet kap, s mondja, csak mondja, milyen kibírhatatlan vagyok, hogy egyik hülyeséget csinálom a másik után, hogy...

- Lófasz lesz neked beteg! - térítem észhez és fordulnék is a fal felé, ha tudnék fordulni. De félórás készülődés kell ahhoz, hogy a hátamról a baloldalamra keveredjek. Egy hete még futottam. Most tetőtől-talpig érő görcs vagyok. Az idegeim sztrájkolnak vagy önállósították magukat. Akárcsak Galvani békacombján, rángások futnak végig rajtam.

Vajon az akupunktúra nem segítene? De tíz nappal a műtét után szabad-e tű alá fekküdni? Jó lenne, ha a kétféle gyógymód között orvosi segédlettel mozoghatna a beteg. Am ez az európai orvosláson belül sem megy, egymás mellett létezik például a mikrooszkópos sérvműtét meg a gerincvasalás - és akkor még nem is olyan metódust említettünk, ami annyira avított, hogy kárára van a betegnek.

Amikor még a műtét előtt mondtam az akupunktúrával hadilábon álló Misinek, hogy a kínaiakhoz járok, azt mondta: nem tud olyan esetről, hogy ilyen állapotú gerincsérvet akupunktúrával meggyógyítottak volna. (Dr. Paul D. Zmiewsky *A tűszúrás és égetés módja* című könyvében nem is sorolja fel a gyógyítható nyavalyák között a gerincbetegségeket, de az elhúzódozó szülést vagy a csuklást igen). Liu professzor viszont

utólag is állítja, hogy nem kellett volna megműttetnem magam. Misi asszisztense, G. doktor is azt mondta: semmi indikációja nincs a radikális beavatkozásnak. Persze, ő csak emelgette, hajtogatta a lábam, ami akkor könnyedén ment; pontosabb diagnózist csak VPP professzorék neuromuszkuláris rendszert tesztelő műszerei adhattak volna, de a mellé meg szteroidkúra tartozott, s ha elszállt volna a vérnyomásom, hisz ma már tudjuk... Mit tudunk?

Nehéz lehet az orvosaimnak.

Sajnos Liu nem ér rá, a feleségét küldi hozzám. Zhang Xiaobin (Csang Sziaobin) még annyira sem tud magyarul, mint ő. A doktornő azt mondja, nem lehet (csont-)gyulladás a bajom, mert akkor lázam lenne... Zhang mindennap kérdi, hogy a magyar orvos mit mond. Mit tudna mondani szegény G. 180 kilométerről? Azt ajánlja, hogy olyan fájdalomcsillapítókat szedjek, amelyek a gyulladást is csökkentik. Zhang doktornő pedig azt mondja, az ő kezelése gyorsítja a vérkeringést és attól gyógyulok. Bolhányi magokat is ragaszt a fülkagylóm külső ívére, ezeket kell masszírozni a fájdalom csökkentésére. Csupán arról feledkeznek el a doktornő, hogy az európai gyógyításnak is rejtélyes csontgyulladás azért sem társul lázzal, mert marékszám szedem a fájdalomcsillapítókat, s ezek többnyire lázcsökkentők is.

A doktornő azt olvasta a klinikájukon lévő beteglapomról, hogy trombózisom volt, s hogy a ballábam érszűkületes... A tolmács így fordította volna? Nem kezdem el neki magyarázni, hogy talán másról van szó, mert nem érti a magyart és talán az akadémikus orvoslást sem. (Bár a férje, Liu a téves diagnózis ellenére, több alkalommal „kijavította” a lábam.) S újból beleütközünk a kínai diagnosztika gyengeségébe, és a szótértés hiányába. Így kellene a két világ között közlekedni.

Zhang doktornő három kezelése után még így is hasra tudok fordulni.

Hajnali fél négy óta pötyögöm az ágyban, egy 27 dekás miniszámítógépen ezt a szöveget. Fél ötkor Eszter feltámolyog, s látva, hogy ég a villanyom, bekopog: hogy vagyok.

– Épp azon töröm a fejem, hogy pirkadatkor felfutok a Normafához.

– Akkor alhatok még egy kicsit?

Misi asszisztensét, G. doktort csak a harmadik hívásra érem utol. Közli: ha egy héten belül nem gyógyulok meg, vissza kell mennem. Inkább figyelmeztettek volna a veszedelemre, dühöngök, pedig a csontgyulladásról csupán az nem tudott, hogy mi váltja ki és hogyan lehet gyógyítani. K. atyát félévvel a műtét után kapta el. Koppenhágai évfolyamtársam meséli, hogy a dán királynő férjét majdnem egy évre megbénította. Külföldre nem akarták engedni, a presztízsvesztés miatt, végül mégiscsak hívtak hozzá egy belga orvost. Így is csak egy év múltán tudott hajózni, aztán teniszezni.

Alattomos nyavalya. G. megismétli: gipszágyban lenne a helyem. Nem fenyeget, tanácstalan. Túlbiztosít. Lám, megy ez a gyógyulás emberibb körülmények között is például akupunktúrával. Még ha a gyógyulást nem is segíti, legalább forogni tudok az ágyban. (Hetek múlva meséli egy fiatal orvos, hogy a csontgyulladásról a szakirodalomban ötven szerző a gipszágyra esküszik, ötven a mozgás híve, mindegyik kiváló eredménnyel. Ám a gyakorlat ocsmány.) A teljes ágynyugalom idegbaj. A fürdést nem adom fel. Meztelenül vonulok a fürdőszobába: egy lépés, egy kapaszkodás. Lépés, kapaszkodás. A két forgóm felszívódott, a lábam közvetlenül a gerinccsatornába csatlakozik, a súlyom a gerincvelő idegköteget nyomja. Ez a kezdet. A végén a zuhanyozó félcsempényi szélét sem tudom átlépni.

Ebédelni már nem járok ki. Eszter etet, s mosogatólé-szaga van a számba falatot adó kéznek. Nem szólok miatta, csak azon jár az eszem, hogy az én kezemnek milyen szaga lehetett, amikor a rákkórházban édesanyámat ettettem.

Vereségszag! Már szédülök, amikor az egyszeri felkelésnél kiülök az ágy szélére. Egy héttel a hármas ájulás után akupunktúra közben kiráz a hideg. Zhang doktornő kikapkodja a tűket. Vacogok. Bekapcsolom az ágymelegítőt, elszunnyadok. Mikor felébredek, Eszter épp Misivel beszél. Vissza kell mennem a klinikára, a láz végére kell járni: új műtét, vagy gipszágy. Dubai üdülés nincs a választékban.

Másnap a mentő hoz a megyéből egy beteget Pestre, engem pedig levisz. Vákuumágyra raknak. De a vákuumnak csak az egyik oldala működik, a másik felem, mintha a padlón lenne. Enyhén mosdatlan betegársam tolókosziban ül. Azért mentőzött háromszáz kilométert, mert a múltába nagyobbra sikerült.

A fél vákuumon zötykölődve eszembe jut, hogy 1972-ben, ifjú házasként is volt egy ilyen titokzatos ájulásom. Színházi előadás szünetében kinn az utcán levegőztünk, s hirtelen térdre estem, Eszter kapott el. Orvosbarátaink ugrattak, biztos a fehérjevesztés miatt csuklottam össze. De most? A torna suta mozdulata görcsölt volna be? Sokat voltam fenn? Sosem fogjuk megtudni.

A klinikáról helyhiány miatt ma négy előjegyzett beteget küldtek el. Két személyes kórtermemből mégis kirakják az egyik beteget, s engem tolnak be a helyére. Zavar a kivételezettség, de nem szólok ellene. A nagy közös kórterembe átrakott beteg is hallgat, pedig tiltakozhatna. Vagy olyan súlyos az állapotom, hogy ez a kiváltság nem is a prof barátjának szól?

Eszter persze követett, hogy rendet gömbölyítsen, hogy tudja, mi van velem. Lassan nyúzottabb, mint én. Este fél kilenckor soron kívül csőbe húznak. Ágyastól várokozom, s ízlelgetem a feliratot: mágneses rezonanciális vizsgáló berendezés. A vizsgálat végére megérkezik az elnyúlhatatlan professzor. Mondom neki: rezonanciás a helyes, a nagy frekvenciás sem frekvenciális. Néz rám.

- Nem a fejem műtötted! - mentegetőzöm.

A kiértékelés után, este tíz óra tájban Misi feljön, hogy elmondja, az úrbázis-egyenruhát viselő szép röntgenorvosnő egy csontszilánkot és vérömlenyt talált - a szilánknak soha többet nem akadnak a nyomára -, s bár neki is gyanús valami, holnap konzultálni akar a röntgenes adjunktusnővel. Másnap CT felvétel is készül a csontos részek gyulladásáról. A CT bejárata előtti sorban egyedül én fekszem. Beteghordóm ráköszön egy férfire, az zavarba jön, ez nem:

- Tótkomlói vagyok - próbál segíteni. - Hat évig a sertéstelepen dolgoztam.

Kérdi aztán visszafelé, hogy milyen doktorátusom van, mert ő ma már négy doktort szállított. Aztán megvigasztal: megnézte a felvételemet, csak egy kis gyulladásom van. A viziten az egyik orvos megjegyzi: a lényeg, hogy nincs kisugárzó fájdalom. Ez is tótkomlói lehet.

Éjszaka 11 után kérném az altatót, de süket a nővércsengő. Az éjjeliszekrényemre van készítve a fájdalomcsillapító: egy Algopyrin egész éjszakára; tegnap otthon még 6-7 tablettát szedtem be. Fél kettőkor előkerül a csúnya nővér és kiutal egy altatót a gyengébbikből, majd négykor beront: nincs kölcsön egy tollam... Tíz perc múlva jön mosdatni, közben úgy tökön vág, hogy szikrázik a szemem. Az ágytálat alá ver, aztán hiába üvöltözök, fél órát rajtahagy: rakjon tisztába a váltás.

Miért nem bassza meg ezt a szerencsétlent valaki?

A reggeli viziten Misi közli, hogy infúzióban kapok valami olyan antibiotikumot, ami behatol a csontba, de a szigorú fekvés – az ágytálaszás – marad. Válaszul alig eszem.

A csontba besettenkedő csodagyógyszer helyett egy szem 25 mg-os Voltaren tableta érkezik. Judit hétköznapi derékfájdalmaimra is háromszor ilyen erőset ír fel. De azt én fizetem, ezt a biztosítót. Az infúzió nem jön: pénteken korábban zár a gyógyszertár... Egy nap az idegsebészeti ágyon tízezer forint.

Mielőtt nekiduráltam magam az első műtétnek, mindent bele alapon még teniszeztem egy utolsót: hiszen másnap már Misi keze között leszek. Sikerült is szerválás közben úgy meghúzni a vállamat, hogy az ütő kiesett a kezemből. A műtét idején kisebb gondom is nagyobb volt ennél, az ájulás nagy bumija után tele voltam fájdalomcsillapítóval, ám később egyre inkább átszűrődött a többi bajon, hogy fáj a vállam. Vizit alatt szoltam a násznépet vezető adjunktus úrnak, s ő az ágy végétől egy tapodtat sem mozdulva, látnokként görcsoldó Sirdalud tablettát rendel. Hashajtóval jobban jártam volna. Vagy azzal – de gonosz vagyok –, ha befektethetném a saját keze alá.

Nyomaszt a kényszerű visszatérés, a kiszolgáltatottság, a magatehetetlenség. Az olvasás sem megy. De így is csúcstartó vagyok. Döbbenetesen keveset olvasnak a betegek. A nagy kórtermekben egy-egy igénytelen képesújságot ha látni, fel is tűnik az orvosoknak, mennyi a betű köröttem. Olcsó Könyvtár? 3 forint? Jé! Németh László újralfedezése még így is öröm. Rádiózni sem lehet tisztességesen. Ebben a vidéki nagyvárosban FM-sávon nem foghatók a magyar adók. Az új klinikai tömb négyszáz ágynál működik ugyan egy ügyes vezetékű párnarádió, ám kizárólag zenebonaadókkal fertőzik a betegeket. Elestet – főleg egy koron túl – élmény is a betegség. A tízágyasban Kovács úr úgy meséli kalandjait az orvostudománnyal (egy-két katonahistória és nőügy azért becsúszik), hogy hozzánk is áthallatszik. Az adatvédelmi biztos biztos bilitaná Kovács urat. Amikor Kovács úr távozik, bántó csönd borul az épületre. Három nap múlva jön ám vissza, csillog-villog a folyosón, az egyik orvos behívja a rendelőbe, pedig a diagnózis világos: beszédzavar tünetek miatt került vissza.

Tovább süllyedek. Nincs étvágyam, alig iszom. Ha napi ügyeimre is figyel valaki, tudható lett volna, hogy másodszor is lecsap a villám. Előbb a véna falára száradt trombus fájdogál a bal lágyékomban, de annyira elhagytam már magam, hogy nem fogom fel a vészjelzést. Csak akkor szólok, amikor a jobb vádlimba hasít a fájás. Trombózis! Ölni tudnék a dühtől. Ki az az állat, akit az elkerülhető átok másodszor is utolér? S ekkor még nem is tudom, ami járkálás közben, vagyis hetek múlva otthon derül csak ki: a lágyékomban teljesen elzáródott a véna: egy újabb mélyvénás trombózison is átstem. A szövődmények már súlyosabbak, mint az alapbajom.

Hallom, hogy a traumatológián, ahol hosszabb ideig fekszenek a betegek, automatikusan adják a fél Colfaritot vagy az Aspirint a trombózis megelőzésére. Mivel én már átestem rajta, a veszély többszörös. Bemutattam a kórházi zárójelentésem, ha G. doktor egy kicsit figyel rá, eszébe kellett volna jutnia: vigyázat! Figyelmetlensége lehet, nem is figyelmetlenség: a végzős orvosok általános orvosi gyakorlat nélkül kezdenek szakosodni. G-t és társait csak az érdekli, hogy megtanulja ezt vagy azt a műtéti fogást, amit esetleg dollárért is eladhat. A trombórist nem akarja megtanulni. Nem azért, mert gondatlan vagy buta, hanem azért, mert nem az ő asztala. Elégedj meg az ő szakismertébe vágó egyetlen betegséggel! Azért is gondolkodhat így, mert semmi köze hozzám. A korszerű klinika – magányos beteg. A gyors (mikroszkópos) műtétek jóvoltából itt négy-öt napot, legfeljebb egy hetet töltenek a páciensek. Nincs is kórtermi orvos, a műtéti asszisztens kötözi a sebet, de amint a beteg valamilyen szövődmény miatt le-

esik a futószalagról, gazda nélkül marad. Nem referencia téma, nem kerül a demonstrációs példák közé, elvégre nem egy bravúrosan kimetszett daganat. De miért nem járja végig hetente a klinikát egy belgyógyász konziliárius? Pár év és egy ilyen műhibáért beperelik az intézeteket. Nem tudom, hogy a büntetéseket a mai bérek mellett miként fogják áthárítani – akár jelképesen is – az orvosokra.

Folytatom: a sebészet nem simogató szakma, nincs kézrátétel, a beteg csak a műtőben beteg, a kórteremben elfekvő készlet, főjavításon átesett darab. Egy sebészeti klinikán a műtét elsődleges. Az általam megismert egyetlen sebészeten mintha minden más szervezetlen lenne. Nem csak ebből a műhibából következtek erre, hanem például abból, hogy négy napon át melegvizes dunsztban tartják a trombózis lábam. Ennek én örülök, mert nincs vele macera, mint hét éve a hideg vizes borogatás félóránkénti cseréjével, s remélem, hogy az új módszertől gyorsabban is fogok gyógyulni. Aztán egy orvos felemeli a paplanom, s kiderül, hogy változatlanul a hideg borogatás kellemes, amit jégakukkkal ügyesebben oldanak meg, mint annak idején.

Kevés trombózisos betegük lehet. De utánam még négyen-öten – a szobatársam is – megkapja a trombusát. Mindnyájunk Colfaritja sem került volna tízezer forintba, mint naponta az ágy alattunk. Mégsem vagyok benne biztos, hogy egy sebészetnek a biztosító kifizetné a Colfaritot. Az ágy más.

Amikor a borogatáshoz rám kent kenőcstől kiütések lepik el a lábam, akkor a gyógyszerre kapok egy másik gyógyszert. Most már ezért is őket okolom, pedig feltehetően a bőröm érzékenyebb az átlagosnál.

Kiütést kapok a csúnya nővértől is. Agy- és tüdődaganat áttételein lebegő szobatársam is épp olyan nyugósen viseli a trombózisos mozdulatlanságot, az ágytárazást, mint én. De élnivágása miatt szüntelen eszik. Éjfél előtt kéri, kiabáljam be neki az ágytárazást (a tüdőműtétnél elvágta a hangját). Jön a csúnya nővér: elvégzi mindenkinek a dolgát, csak végül ránk nyitja az ablak mindkét szárnyát. Kérjük, csukja be, hisz kilenc fok van. Hadd szellőzzön, mondja, én pedig gyáva vagyok keményen rászólni. Fél órán át üvöltözök utána – többet nem bírok –, de nem hallja. Ez a pályát tévesztett lélek éjszakánként átnézi, mi van az asztalunkon, elkobozza a bespájkolt gyógyszereket. Ma éjszaka ez is elmarad, nyitott ablaknál vagyunk a hajnali fürdetésig. (Ez a hajnali tortúra is embertelen. Nem hiszem, hogy öt óra előtt szabad felébreszteni embereket csupán azért, mert betegek, mert a nővéreknek ekkor van idejük a fürdetésre. Nem kellene akár a műszakrendet is a betegekhez szabni?)

Este megint a csúnyát kapjuk, s amikor kérem éjszakára a nyugtatót és az altatót, előadást tart az altatásról. Csakhogy az altatóorvos megelőzte, ajánlása nyomán, minden rumli ellenére tudok négy-öt órát aludni. A néember kioktatására elszakad a cérnám:

– Vegye tudomásul, túl akarom élni a találkozást magával! – Felindultságomban arra már nem figyelmeztetem: jogaimat sérti, ha az éjjeliszekevényemen kutat.

Dóra jön békíteni. Bánt, hogy így történt. A professzor betege legyen józanabb. De nem vagyok hajlandó elvállalni a kivételezett szerepet, s azzal terhelni Misit, hogy e torz lélekre panaszkodom. Meglepetésemre reggel az igen jó erőkből álló nővéri gárda szimpátiatüntetést rendez mellettem. Elmondják: a csúnya befolyásos anyjának köszönheti, hogy a pályán lehet. De a nővérhiányban lehetne nélküle is. A nyugdíjasként továbbdolgozó, eddig néma hajdani főnővér is kutyaütőnek tarthatja névrokonát, mert most mesélni kezd negyven évéről, az otthoni dolgokról, hogy a férjéből betanított ápolónőt csinált a sors: ő van a 90 éves, veserákos apja mellett. S micsoda kitüntetés: fe-

deles kacsát kapok. (A beteghordó, amikor visz le vizsgálatra, a fűtőtestre akasztja, aztán órákon át keressük. Amikor megkerül, megegyezünk: az ablakhoz húzódott, mert vágyik haza.)

Kérdi a főnővér, hogy érzem magam, nincs-e valami panaszom. Köszönöm, azon kívül, hogy beteg vagyok, kutya bajom. Mintha mindenki azt várná, hogy végre bevádolom a csúnyát, hogy előadom, amit mindenki tud róla. De miért kellek ehhez én? Mégiscsak hiányozhat a feljelentés a kisebbrendű és agresszív nővér leápolásához, mert a szfinx főnővér is megharagszik rám. Azt hiheti: ahelyett, hogy elfogadnám baráti jobbját, inkább beárurom. Keményen ki is oszt, amikor hashajtót kérek: nagy okosságában épp azt nem mondja, amit kellene, hogy más szerrel hajtassam a hasam, amit egy orvos csak az után közöl, hogy úgy kell kivésni belőlem a salakot.

Eszter hiába utazik vagy vezet minden másnap 360 kilométert, hiába mutatványozik nekem, már ő is alig tudja tartani bennem a lelket. Ha csak lejönne, és csöndben ülne az ágyamnál reggeltől-estig, az is emberfeletti teljesítmény lenne. De ő főz, s természetben hozza az ismerős ízeket, de az ő kedvéért is legfeljebb megkóstolom őket. Ami nem fordult elő velem: rám szárad a cukrászsütemény.

Egyik nap Eszter, a másikon Ilonka támaszt. A hetvenes években dolgoztam ebben a városban. Ilonka munkatársam volt. Rendkívüli teremtés, intelligens és odaadó. Mára elvesztette a férjét, elhagyta a lánya. Mindig dúskált a szeretetben, most épp az én ágyamhoz hordja.

Nincs ennek a modern klinikának semmi baja, csak nem betegnek való. Hajléktalanoknak csodás lenne. Álomban el is siratom magamat. Régóta álmodozunk Jeruzsálemlről, elati bűvárkodásról. Ám három hete leginkább a klinika végéjébe vágyok.

Vasárnap délelőtt Misi, ahelyett, hogy teniszezne, a pontrendszerrel bíbelődik. Ez alapján fizeti őket a biztosító. Jön a pécsi professzortárs faxa: ugyanazok a műveletek nálunk is ráfizetések.

- Szabványosítva vagyunk. Olyasmi a helyzet, mint a katonaságnál, ahol kidobálják a csizmákat az újoncoknak. Így kapom én is a csizmát, de közben nem vagyok ott a folyosón, nem tudok cserélni sem: jut, ami jut. Normális klinikává az új, rövidített eljárások miatt sem válhatunk: a betegség nem tartja magát a minisztériumi utasításokhoz. Ahhoz, hogy minden flottul menjen a drága idegsebészeti ágyakon, a normális gyógyulási folyamat összes feltételének meg kellene lenni. Átvesszük az amerikai szisztémát, de háttér nincs. Hiányzik például a megfelelő otthoni ellátás, vagy az utókezelte beteg hideg villamoson megy a kezelésre és a rendelőben, ahol még leülni sem tud, negyvenen állnak sorba.

Bizonyos lépték fölött a pontrendszerben kész öngyilkosság hajtani az orvosnak, mert ezzel a saját tevékenységét értékeli le. Minél többet dolgozik mindenki, annál több szeletre kell vágni az azonos nagyságú tortát: annál olcsóbbá válik a munka. A szakmai tudásnak, előmenetelnek nincs igazán rangja, jobban jár az orvos, ha kamionokat, vagy birkanyájakat tart. Amerikanizálódik a rendszer, Amerika nélkül. Aki a szakmáját magas szinten akarja folytatni, annak extra energiákat kell mozgósítania.

- Azt hittük, a kontraszelekciót az egypártrendszer szüli!

- Hosszabb életű. A hiányszakmák is segítenek felpuhítani a szigorú egyetemi rendszert. Eredetileg valaki csak kétszer két évre lehetett tanársegéd és háromszor adjunktus. Ha nem szerzett tudományos minősítést, elküldték. Kivéve az altatórvost, mert belőlük kevés van. Miután a hiányszakmákkal így kivételeztek, nálunk a felsőoktatási törvény alapján kétfelé választották az állásokat, a klinikai orvosok egy része átkerült

a gyógyításba, őket a biztosító fizeti, nem kell tudományoskodniuk. Megszűnt, hogy aki nem kutat, annak le is út, fel is út. Bizonyos mértékig érthető is az engedékenység az orvos röghöz kötöttsége miatt. Nem csekély pénzzel elindították a Széchenyi professzúrát, ám a külföldi munka még mindig kifizetődőbb. Az Európa-kompatibilis fickókat megéri megvenni. Aki aztán egy külföldi útján felsőfokú nyelvizsgát ad a két gyermekének, ami pénzben nehezen kifejezhető. Itthon a hajadnál fogva kell felemelni magad.

Egy szál fiú, Dávid mellett a párja, Orsolya, s a legifjabb, Nikoletta, továbbá a békítő Dóra, s a két barát, Erika és Matild egytől-egyik hallgató az orvoskaron, illetve az egészségügyi főiskolán. Bocsanat, Matild már főiskolai oktató. Ők a jó nővéri gárdából is kitűnnek odaadásukkal, figyelmükkel, intelligenciájukkal. Pedig nem ez a hivatásuk, fűtyölhetnek rá. A manapság szinte érthetetlen lelkiismeretességük jó pályaválasztásra, beleérző képességre mutat.

- Csak a pénz miatt csinálják, vagy ez afféle előtanulmány az orvosi pályára emberismeretből, vezetésből? - kérdem a leendő orvos Nikit (vagy talán Orsit).

- Azt biztos nem találja itt, akinek leginkább szüksége lenne előtanulmányra.

Az orvosoknak idejük sincs a beszélgetésre a beteggel, derogálhat is, hogy a munkatárggyal szóba álljanak (kapcsolatom Misivel nem pusztán orvos-beteg viszony, még ha ez alakította is ki). A nővérek többnyire évődő, csipkelődő - gyógyulásra buzdító - viszonyban vannak a „négyeskével” (itt kivételesen mindenkit névről szólítanak), de ők is leginkább egymás között érzik jól magukat, s nem csoda, ha szükségük van rá, hogy legalább öt percre kikapcsolódjanak a szomorúsággal teli világból. Ezekkel a gyerekekkel viszont beszélgetni lehet a munkáról, a világról, arról, hogy mennyi felesleges dolgot tanítanak a főiskolán is, de azt bezzeg nem mondják meg, hogy egy fekvőbeteget miként lehet úgy megemelni, hogy ne kapjon lumbágót az ember, mint Dóra. Szellemi partnerek.

Matilddal a szerencsétlen véletlen miatt találkozhattam: hét hónapos angliai nőrszkódéses nyelvtanulást kellett abbahagynia papája műtete miatt. Utána visszamegy Angliába, szeptembertől tanít, de két éjszakát akkor is vállal a klinikán (talán inkább gyermekek mellett, hátha kevésbé viseli meg), mert ez a munka jobban fizet, mint a főiskola; van veszélyességi pótlék is.

Sikerként tartom számon, hogy Erika, a vizsgaszünet idején - amikor a felüdítő kis csapat néhány hétre eltűnt -, meglátogatott, amikor arra járt, s nem csak az orrát dugta be. Barátnőjéhez, gyakorlati tanárához és egy kicsit példaképéhez, Matildhoz hasonlóan Erika is két lábon járó józanság, akarat erő és szívósság. Szülei elváltak, anyja életfogytiglan intézeti lakó. Ez a 22 éves lány nevelte az öccsét, s természetesnek tartja, hogy ősszel a srác egyetemista lesz. Sőt, ő maga jogász másoddiplomát akar szerezni levelezőn annak ellenére, hogy az apja közölte: a többi diplomájánál már nem fogja segíteni. Erika vágyik dolgozni, s nővérekedni is fog a második diplomáig.

Agydaganatának eltávolítása (?) után a szomszédom, a tanár úr koponyája rendre felpúposodik, s időnként lecsapolják a gerincfolyadékot. A III. éves orvostanhallgató Orsi segít az orvosnak. A műveletből én csak azt látom, hogy matatnak a tanár úr hátán, közben a feje teteje lohad, s látom Orsi arcát, amint guggol a csigolyák közé szúrt úttól fél méternyire és olyan átszellemülten figyel, amilyen áhítatot Mona Lisa előtt sem látni a Louvre-ban.

A negyedik emeletről ágyastól járok a diagnosztikai műszerek folyosójára. A recepciónál valószínűtlenül szép lányok fogadják a betegeket. A fekete, mini szoknyás épp

akkor lép ki a pult elé, amikor arra kanyarítanak. Majdnem felülök a látványtól. Másodszor már csak a fejem odafordítva gyönyörködöm benne. Amikor a második műtét előtt, trombózisokkal terhelt elgördítenek előtte, csak a mennyezetre szerelt világítás műanyagtábla felirata vág a szemembe: „Exit”. Elszorul a szívem.

Az utolsó CT különösen meggyötör. A főnővérrel történt összetűzés után, saját hashajtómat szedem. Beállítom, hogy minden másnap legyen székletem, amikor Eszter mellettem van. Lehurcolásom a CT-be épp egy ágytálazást hiúsít meg. E nélkül is a kínok kínja átgörögni, csúszni az ágyról a vizsgálóasztalra – elájulnék, ha áttennének –, most mindez bélgörcsökkel hatványozódik. Atkozott világot. Igen: exit!

Legnagyobb öröm a sz...ás. Legszívesebben ódát írnék a megkönnyebbülést adó végéhez. Ódát az új klinikai tömb mellékhelyiségeihez, mert nem a nővérhívóval vagy a műtőkkel együtt tervezték. (Az épület egy oldalához állhatnak a mentők. Fölé kiírták: „A motort kérjük leállítani, mert a műtők friss levegő ellátása innen történik.”) A végé fajansz kagylóira harminc centinyit magasító műanyagköpenyt húztak, hogy a gerincműtötteknek ne kelljen mélyre ereszkedniük. Baloldalon fogantyú van a falban, jobbra kihajtható karfa, mellette méteres átmérőjű papírtekercs, a mosdónál fertőtlenítő kézmosószerrel feltöltött tartály és ugyancsak állandóan feltöltött papírtörölköző-tartó. Oázis. Misi lehűt:

– Csak a fürdőszobát tudnám feledni. A kádat. Ki ül itt ebbe bele? Elmentem a miniszterig, engedjék, hogy helyette külön női és férfi zuhanyozót építsünk. Ő sem tudta elintézni. Építési előírás.

A klinikai fürdőkád – a nehéz gyermekkorú osztályharcos emlékműve –, ma biciklitámasz. Itt, fenn a negyedikén. Valamelyik nővér járhat bicikkel, s kerékpár-tároló nincs.

Amikor végül eljutok a végébe, valaki naponta lepiszkítja. Hogy képes ilyen magas alkotmányon egyensúlyozni és bepermetezni az egészet? Ennél csak az bámulatosabb, hogy a klinikai tömbben naponta legalább kétszer takarítanak.

Almomban vagy magamat siratom, vagy futok. Futni fantasztikus, akkor is, ha netán emiatt fekszem itt. Gyönyörét csak az álombéli röptülés múlja felül. Futni reggelenként! De legalább felülni.

Egy nappal születésnapom után újraoperál Misi. Négy napos trombózisaim miatt nem csuknak térd-fej helyzetbe; hason fekvé nehezítem a dolgát. Most nem Klára altat, s mintha félig ébren lennék. Hallani vélem, hogy harsog a hátamban a szike. Egy héttel később említi közös barátunk, Dezső: Misit bántja, hogy netán hamar engedett haza, hogy nem tudja, mit hibázott, ha hibázott, hogy nem talál magyarázatot az ájulásra, a műtéti területen lévő folyadékra. Nekem csak annyit mond a másodszori szétnézésről, hogy nem vérömleny volt, hanem valami ismeretlen sűrű lötyty.

Napokkal később a kezembe kerül egy cikk, hogy tilos az akupunktúra gyulladással állapotban. Ez nyugtalanította volna Zhang doktornőt? De akkor az ideg- és izomgyulladásaimat miért kezelték olyan jól? És a bélgyulladás, a mandula-, torok-, hörgő-, köthártya- és fülgyulladás, amit a kezelhető betegsége között sorolnak? A cikket hajdani füles-orvosom írta.

Tény: esetemben a rejtélyes csontgyulladással az akupunktúra (Zang doktornő) sem tudott mit kezdeni. Közlöm Misivel is, hogy a második műtétet talán én okoztam, hátha megnyugszik. De annyira bántja a bajom, hogy akupunktúra ellenessége dacára is csak annyit válaszol: – Addig innen el nem megy, amíg a hátadra nem ragad a lepedő!

Hol a ragasztó? Olyan lassú a javulás, hogy igazán fel sem fogom, nemhogy örülni tudnék neki. Azért sem tudok, mert minél inkább múlik csontjaim lobja, annál erősebb a vállfájdalom. Fekszem az oldalamon, eszem a száraz rizst és reszketeg villámról a nyakamba hullanak a rizsszemek.

Fáj a vállam, hajtogatam a viziteken, de a klinika második embere, az adjunktus csak bólogat.

Nem sakterek ezek, hogy három hét alatt vagy tizenöt orvostól egy sem gondol arra, ha ennyire panaszodik ez az ürge, nem kellene mégis csinálni valamit vele? Hülye vagyok, hogy a nagyobb baj mellett nem kezdtek emiatt kiabálni. Végül sikerült megkettőzni a fájdalmat.

– Ez a klinika egy hatalmas fej, törzs jóformán semmi és sok-sok végtag: csikócsapat – okoskodok Misinek, aki most épp egy nyitott kacska mellett ül az ágyamnál. Látom, szokatlan ez a hang, egy professzorral nemigen beszélnek így. Helyes-e, hogy én megengedem magamnak? Segítek-e neki? Morgok vele azért is, hogy annyi időt pazarol a szakszervezeti szellemmel megvert orvosi kamarára. Egy asszony 17-ik agyműtétére készülnek. Misi csak tízest lőhet, az érintő tízes már nem jó. Eközben azért felrohan Pestre egy impotens kamarai tanácskozásra, aztán egy butuska közleményt bocsátanak ki az egészségügyi törvényről, majd az eutanáziáról.

– Mások is a szememre vetik, hogy a kamarában a középszer rágja a gittet, termeli újra a fennálló hatalmi szerkezetet. Az európai orvosi kamarák nagyobb felelősséggel viseltetnek a szakma iránt. Nem tudom, mi mikor és hogyan érünk el ide – mondja megfontoltan. Beszélgetéseink során párszor még – hetekkel később is – „ahogy te látod” szavakkal visszaül a bírálataimra.

Nyugtalanítanak Misi 12–14 órás műszakjai (mintha féltucatnyi vezető orvos barátom nem épp ilyen munkamániás lenne), s a szakmai dolgokba is belekötögyök: számon kérem, hogy a munkás-paraszt tűzoltó-parancsnoknak miért ő műtötte a nyakát. Ennek a fazonnak ugyanis az ütőere elmeszesedett, s rossz volt az agy vérrellátása. Ahogy látom, Misi hosszában felvágta az eret és kipucolta.

– Miért nem hagyod ezt az érsebészekre?

– Mert a folytatáson nem egy lábfej fityeg.

Két hete megpróbáltam felülni, s lehanyatlottam. Május elseje négynapos ünnep. Az utolsó áprilisi viziten közlik: „május 5-én elkezdjük a mobilizálását”, s ha gondolom, az ünnepek alatt kísérletezhetek a felüléssel, de vegyem fel a csípőszorító övet. Ifjan felvonulás, most felülés. Szédítő élmény. Már hajnalban nekidurálom magam és sikerül fájdalomcsillapító nélkül is, csak annyira forog a föld, hogy kapaszkodni kell. Fél óra múlva ismétlés.

– Lehet, hogy egyszer még felkelek? – kérdem Esztertől délcegen megülve az ágyat. Sőt ki is fordulok, lelógatom a lábam. Nyitva az ajtó, a hollófekete hajú Nóra is néz, s mikor én maximalista kérem, hogy állítsanak talpra, ennek a huszonéves lánynak több esze van, mint nekem: nincs értelme erőszakkal felállni, legyek türelmesebb. Az egyik orvos tanácsolja: hajtsuk fel az ágyat, úgy gyakoroljak. Megpróbáljuk. Technikai zseni párom feltámasztja ágyastól a hátam, aztán belerúg a kallantyúba, és én visszasesek. Majdnem szétszakadok, mégis könnyesre nevetjük magunkat.

Judit doktornő üzeni: „Ha az orvosok nagyon figyelni kezdenek rá, mit tesznek egy beteggel, már csak az Istenben bízhat, mert biztos beüt a baj. Mindig a ‘leg-beteg’ kapja a szövődményeket.” Rám azért Misit kivéve nemigen figyelnek. Itt nem szokás a figyelem, talán a komplikáció sem.

Másnap egészen könnyű a felülés. Ám a lábam olyan, mint a frissen kikelt struccé; ha netán rá tudnék is állni, összevissza vinne. De ez nem az ausztrál sivatag, itt ágyak vannak, szeméttartó, mosdó nyitott ajtók. Hajnaltól illesztgetem, passzítgatom a talpam a földre, de nem merek nekilódulni. Jobb oldalon az ágy végében és a falban is meg tudok kapaszkodni, s május 2-án 14 óra 16 perckor, 61 éves és tíz napos koromban felállok. Semmi zaj, a félnéma tanár úr mégis felnyitja a szemét és elszuttogja:

- Felállt!

- Ne üvölsön, mert elfúj. - Az arcát nem látom, fordulni nem tudok. A harmadiknál már elengedettel állok. Estére kiszállok az ágyból jobbra, áttotyogok balra és viszszadőlök.

Május 3-a az ördögé. Izomláz tetőtől talpig.

Május 4., anyák napja.

- Tudod, ki hiányzik? - kérdem Esztertől. Néz rám. Egy pillanat alatt átfut rajtam, hogy szerelmünk hajnalán anyám életre szólóan megbántotta, azt mondom hát: Bandi! Mindegy most, hogy fiúi szeretet vagy baráti szeretet. Elkap a sírás. Álmomban az utcáról felszedett kutyánkat a 6-os villamos ütközőjére kötve láttam, aztán Krétán jártam. Ezeket is siratom. A lefogyott 6,5 kilót, ezt a két hónapot, reszkető lábaimat: egyetlen tökéletességemet, az esendőséget. Ráz a zokogás. Abba is hagynám, nem is.

Délután végre az oázisba érek. Csak a kapaszkodó és a karfa ment meg attól, hogy leszédüljek az ülőkeről. Az ürüléket úgy kell kitépniem vérző magamból.

Ha állok a kagyló előtt - ha a gerincem nyomódik -, hiába erős az inger, percekig nem indul a vizelet. Csak ez hiányzott. Az orvosok meg se lepődnek, s valami tablettától két nap alatt helyre jövök.

Az egyetem pályáin reggel 8-kor már teniszeznek, s én az ablakon át lesem őket. Vonulunk a folyosón, Eszter vállán a kezem.

- Micsoda csajok járkálnak itt szabadon! - fordulnék az egyik után.

- Fogunk egyet - nyugtat meg. - De hogy bírnád a lökdösődést? - néz rám, ahogy a hasamat kinyomva vonulok, mint aki hathónapos terhes.

Két-három nap múlva sétálok a folyosón, és szembe jön Bandi. Lejött Pestről. Megöleljük egymást. Még érzem a könnyek ízét, de jelképpé válásáról persze hallgatok. Behúzódik az ágyam mellé a sarokba, s öt perc múlva már a szobatársammal is jobb viszonyban van, mint én két kemény hét után. Eszter magunkra hagyott bennünket, s háromnegyed óra múlva csapzottan előkerül egy termosz halászlével, túrós csuszával, fagylalttal. Nem vagyok éhes, de miattuk is ennem kell. Kiülök az ágy szélére, s a negyedik kanál hallé után fénykarikák jelennek meg a látómezőm szélén. Az adag felét magamba tuszkolom, s beszédülök az ágyba. Délután hőemelkedés, hangulatsüllyedés. Nem mehetek haza, közli Misi („amíg a hátadra nem ragad a lepedő”). Éjszaka embriópózban ébredek. Mit tud a természet, hogy ebbe a testhelyzetbe húz? Nekem a világ derék alatt véget ér, nadrággal, zoknival sem boldogulok, nem hajlik a derekam. Eszter a zöldpaprikát, vinette-salátát a folyosói jégszekrény felső polcára rakta. Mire megyek érte, a dobozom már a szekrény alján van. Jön egy pizsamás.

- Magának működik a dereka? - állítom meg.

- Tessék?! - kérdi, és mint a liba, féloldalasan az égnek fordítja gézturbános fejét.

A lábam erősítendő elkezdem a lépcsőket mászni. Felfelé csak-csak, lefelé alig-alig. Az egyik doki figyelmeztet: lefelé menjek lifttel; 2-3 éves koráig a kisgyerek sem tud váltott lábakkal lefelé lépcsőzni.

Este telefonhoz hívnak, Péter fiam keres a nővérek telefonján, az asztaluknál Misi nézi a kórlapokat.

– Csak jót mondhatok, kisfiam, mert előttem ül a professzor úr, és nem enged haza!

Misi mosolyog. Eldicsekszem aztán neki, hogy húsz emeletet lépcsőztem, még a kadáver kijáratot is kilestem, végső esetben azon át szököm el innen.

– Nincs nyitva, csak a hűtőbe kerülhetsz.

– Ettől is elvetted a kedvem.

Másnap a professzor vezeti a vizitet. Megkérdem: lehetetlen, hogy a vállfájásom ellen is tegyenek valamit. Két órán belül megjelenik az ágyamnál az ultrahangos fizioterápiás készülékkel egy hölgy – de talán már csak két napig maradok.

– Ma somlói galuskát eszünk. Meghívlak – mondom Eszternek, s már indulunk is a százméternyire lévő cukrászdába. Nehéz étel. Leülni nem tudok. Állni is rossz. Itt van az idegsebészlet minden ifjú orvosa, kettő-három rövidnadrágban. Mosolyognak.

Az utolsó nap reggel kilenckor szólnak, hogy ne csámborogjak el, mert ultrahangos vizsgálatra kell menni (trombus) és a vállamat is megröntgenezik, majd pedig várnak az ortopédiai rendelésen. Öt óra múlva, délután kettőkor kerülök sorra, és egyszerre mindkét helyen. A trombus eltűnt, ahogy az ortopéd ambulancia orvosa is, mire odaérek, és ahogy eltűntek a felszíni mosdó csapjai, kézmosó tartálya is. Betegnek leszek?

Már fél órája rovom az ambulancia folyosóját. Mondom az asszisztensnőnek, felmennék lefeküdni. Ha telefonál, öt perc alatt itt vagyok. Szó sem lehet róla, rögtön jön a doktor úr. Vajon mit szólna, ha nem állnék itt haptákban? A várakozók többsége 14–18 éves lány, szinte kivétel nélkül 10 centis talpú és 20 centis sarkú cipőben. Biztos, hogy ortopédiai szakrendelésre van szükségük?

Háromnegyed óra múltán megérkezik az ifjú orvos. Aprehendálásomra közli: nem ő hívott ide. Nyelek egyet és diktálom az adataim. Pesti? Hogy kerül ide? A professzor úr betege? A kis orvostojás mindjárt elhívatott lesz.

Az orvos hatalom. A fiatal ortopédorvost egyenesen önkényúrrá teszi, hogy a segítségére szorulok, ám egy professzor említése elég ahhoz, hogy kiderüljön, őt is hajlongásra idomították.

Sok orvos nem hajlandó tudomásul venni, hogy a páciens nem a tünetek közé tartozik. Bár... Húsz évvel ezelőtt Judit még sétáltatta is az egyik betegét. Amikor a nénit elbocsátották a kórházból, megjelent az unokaöcs, hogy változtatna-e a nagynéni állapotán, ha 7 lépcső helyett 9-en kellene járnia. Nem. Leírná? Judit épp akkor magánéleti válságban volt, és gyanútlanul írásba adta a lépcsőket. A nénit ezzel a papírral próbálták kiforgatni a lakásából. Ő, ahelyett, hogy felkereste volna a sétáltatóját, megtudni, mi is történt, följelentette az orvosát. A minisztériumi vizsgálat kilónyira rúgott, Juditot kis híján elbocsátották. Azóta ha túl odaadó akar lenni, azzal inti le magát: nem sétáltatsz, Judit!

Őt napra jöttem ide március 25-én, s május 13-án búcsúzom a klinikai tömb aulájának öt emelet magasba emelkedő mobil szobrától. Székely Éva említi később, amikor „betegséget cserélünk”, hogy bizonytalan szemműtétei közben csak azért nem ugrott le az emeletről, mert tériszonya van. Én meg nem tudtam átmászni a korláton, felelem. Persze, a mellemet a korlátra fektetve át tudtam volna csusszanni rajta. De a földszinten székek vannak, s biztos a lábam közé keveredett volna egy széktámla.

Misi titkárnöje, Ágnes is azok közé tartozott, akik visszatérítettek önmagamhoz. Az öngyilkosok aulájának negyedik emeletén járattam a gerincemet, amikor két-három

körre csatlakozott hozzám és elmondta élete egy már-már reménytelen helyzetét. Ilyen jól időzített történetekkel csak érzékeny emberek, s főképp nők ajándékoztak meg.

Diónyi teniszlabda

Hazaértünk és kiömlött a teafű.

Eszternél csodálatosabb, odaadóbb ápolónőt apácai között sem teremtettek az istenek. Ha valakit meg kell menteni, ha szerető gépezete beindul, ő megmenti akkor is, ha agyonnyomja. Ez képzavar és mégsem az. Ha borogatni kell a lábad, ő borogatja a karod is. Páratlan képessége van rá, hogy puha fészekké változtassa a töviságyat is. Szeretbe csomagol hónapokra, évekre, de amikor már kezdesz visszalibbenni az életbe, s a kímélésed végett a felső polcra letornázott teafű kiömlik, s beteríti az egész konyhát, önzetlenségét is felhánytorgatja, épp csak azt nem mondja, hogy dögölj meg. Majd öt perc múlva, közli, hogy nem haragszik, s ha lehetséges lenne, még nagyobb önfeláldozással ápol tovább. Csöppet szertelen. Ha kérem, vegyen egy kiflit vacsorára, négyet hoz. Rendre képtelen dolgokra vállalkozik, de mindenki mással ellentétben ő valami természetfölötti erő segítségével ezeket is képes túlteljesíteni, lett legyen szó lakásfestésről, cipekedésről, szeretetről, gyűlöletről. Vajon ebből táplálkozik színészi ereje is?

Szóval hazaértünk. Szomszédunk, T. Kati szerint a szenvedés az arcomra íródott. Át kellene írni ide.

Győztes idők: minden nap siker. Kezdes: gyógymasszázs. Miért erre vágytam? Majdnem kettétör a masszőr. Tíz tempó a langyos medencében. Lábbal nyitom fel a WC-fedelét. Ne kívánjatok meg, lányok! – a saját nadrágom sem tudom lehúzni, Eszter hurcol mindenhová, ő vetkőztet, öltöztet. A medencében még egyenrangúnak látszom, de úszás után két kézzel a korlátba kapaszkodva mászok fel a lépcsőn. Úgy érzem, hogy a műtét helyén Misi kihegyezte a gerinc két végét, s állandóan rettegek, hogy ez a két szembe fordított tűhegy szétszúszik. Ha túlterhelem magam, gerinc ízű a szám. Nem tudom leírni, milyen ez, soha korábban nem éreztem, de tudom, hogy ez a gerinc íz.

Juditot kileli a frász, amikor telefonálok: biztos, valami nagy baj van. Pedig csak szolgálatételre jelentkezem. Rehabilitációra. Kolléganője látva dadogó mozgásomat:

– Magáról mindig azt hittük, csalánba nem üt a ménkű.

Kilenc nappal a szabadulásom után Judit ártatlan arccal megkérdi:

– Mikor fekszik be hozzánk, bemozgatni a derekát, meg a röntgeneket megcsinálni? – Csúnyán nézek rá. – Értse meg, ambulánsan képtelen vagyok megoldani a gyógyítását a mai helyzetben. Réka három hét múlva kilép, külföldre megy, a fizioterápián Gabi felvételizik...

– Nekem nő még nem tett ilyen erkölcstelen ajánlatot. Hogy jöhetnék vissza a fehér világba? Egyébként is jobban fáj a vállam, mint a derekam.

– El kellene dönteni, hogy ki irányítja a rehabilitációját, maga vagy én! – villámlik a szeme. Hallgatok, ő pedig kezdi vizsgálni a vállam, s mégiscsak szól hozzám: – Remélem nincs szalagszakadás. Négy hét egy izületi ultrahang elkészítése, de csak kibírhatatlan fájdalom esetén van szükség műtétre, a konzervatív gyógy módok is eredménnyel járhatnak. – Aztán egyetlen injekciója hatvan százalékkal csökkenti a fájdalmamat.

– Judit sem mert velem így beszélni – mondom Eszternek –, míg össze nem esküdtetek ellenem! – S huzakodni kezdek vele is, hogy engedjen vezetni. Csak az utcánkban. Csak háromszáz métert. De a függetlenedéshez meg kell tanulni nadrágot, és zoknit

húzni. Ezen a bűnös napon, részletekben ugyan, de három órát dolgoztam, 40 percet úsztam, s Judit letolása után másodszor is megcsináltam a gerinctornát.

Éjszaka azt álmodom, hogy a sporttáskámban a teniszlabdák diónyivá aszalódtak. Forgatom őket. Közben a pályát előzőnlük a játékosok és K. Jutka kollégám – első szerkesztőségi megjelenésemkor együtt érzően kérdezte, hogy vagyok –, jó mozgással vezeti a gyephoki labdát a vörös salakon, lövő helyzet... Felébredek. Reggel fél négy: a fürdés időpontja, negyedötör jön a hőmérő...

Levél Misinek (1997. május 26.): „Ma egyedül mentem le autóval a Lukács uszodába. A hátúszást szerencsére a vállam és a derekam is bírja. Lesz még belőlem énekes halott. Judit szeretné, ha befeküdnék egy hétre, de a hátamon van még a lepedőd!”

Réka Kanadába készül férjestől. Pénzért akarnak dolgozni. Bár az újrakezdés jobban illik Rékához, egyszer már megfutamodtak Kanadából. Mielőtt nekivágnak, ki-
pofozza a mozgásomat. Túhegyes gerincemet úgy gömbölygeti, hogy műtét után először, hanyatt fekve megemelem a csípőmet. Mire szárnyra kap – ha meggyötörten is –, közel olyan állapotban vagyok, mint voltam, de már derékban sem szűk a cipő.

Csak a ballábam dagad nap, mint nap. Elemér prof. doppler alá fektet és kiderül, hogy hat héttel ezelőtt mélyvénás trombózisom is volt. Súlyos beteg vagyok, mondja, de nem ágyhoz kötött. Judit jobban aggódik értem, mint én. Miközben morog, hogy egész történetem a teniszről szól, mégis kitalálja az ambuláns röntgent. Az asszisztens nő forgat a gép alatt, és azt mondja: csavarozni kellett volna az elcsúszott csigolyáimat. Súlyosabb egyéniség is lennék húsz dekával.

GOLDONI: KÉT ÚRSZOLGÁJA KIKÖTŐ.

MAGS